

Cultuurlijn Kunst

Geisha en samoerai

Lesbrief – Groep 5

Neem uw leerlingen mee op reis naar Japan!

JAPANMUSEUM
SieboldHuis

Inhoudsopgave:

Over Japanmuseum SieboldHuis en het docentenpakket	pag. 3
Praktische tips en museumregels	pag. 5
Het programma: wat gaat er gebeuren?	pag. 7
Vorbereidingslessen	pag. 8
1. Introductie PowerPoint: "Het land van geisha en samoerai" (aanbevolen)	pag. 9
2. Film over Philipp Franz von Siebold	pag. 13
3. De hofreisroute	pag. 14
Verwerkingslessen	pag. 17
1. De Siebold-Quiz (aanbevolen)	pag. 18
2. Siebold ontmoet de shogun	pag. 19
3. <i>Koinobori</i> : Koi-karper vliegers	pag. 20
Voor de docent: extra informatie over Siebold en Japan	pag. 21

Over Japanmuseum SieboldHuis en het docentenpakket

Japanmuseum SieboldHuis is de plek waar Philipp Franz von Siebold al in 1837 zijn collectie Japanse voorwerpen tentoonstelde. Hij heeft zelf ook een aantal jaar in het monumentale pand aan het Rapenburg gewoond. Siebold had niet zomaar besloten om een verzameling aan te leggen. Hij deed dit in opdracht van de Nederlandse regering. Siebolds missie was om onderzoek te doen naar de Japanse cultuur en hun gebruiken tijdens zijn verblijf in Japan van 1823 tot 1829. Hiervoor verzamelde hij werkelijk van alles: planten, dieren, zaden en natuurlijk gebruiksvoorwerpen.

Het museum

Het SieboldHuis is in 2005 weer opengesteld voor publiek als hét Japancentrum van Nederland. In verschillende ruimtes zijn delen van Siebolds collectie te bezichtigen. Zo staan zijn verzamelde planten en dieren in de Flora- en Faunakamer, de kaarten die hij illegaal uit Japan meenam in de Kaartenkamer, en de echte topstukken zijn te vinden in de Schatkamer!

Kennismaking met Japan

Uw leerlingen maken in Japanmuseum SieboldHuis kennis met het Japan uit 1800 door middel van verschillende thema's. Zo leren ze bijvoorbeeld over de theeceremonie, kimono en kalligrafie. En natuurlijk over *geisha* en *samoerai*! Uiteraard komen er ook aspecten langs van modern Japan.

Leerlijn Kunst

In het kader van de **cultureelrijke Kunst**, leren de kinderen over de verschillende soorten kunst in Japan. Er zijn natuurlijk veel soorten kunst in Japan die wij in Nederland ook hebben, zoals muziek en schilderkunst. De leerlingen zullen waarnemen en ervaren hoe de Japanse varianten hiervan vroeger in zijn werk gingen. Er zijn echter ook typisch Japanse kunsten die de kinderen waarschijnlijk nog niet in Nederland hebben getroffen. Dit zijn bijvoorbeeld kimono, theeceremonie en kalligrafie. Deze komen uiteraard ook uitgebreid aan bod, net als de iconische *geisha* en *samoerai*. De les behandelt sluit aan bij de kerndoelen van de leergebieden Nederlands, Rekenen/Wiskunde, Oriëntatie op jezelf en de wereld en Kunstzinnige Oriëntatie. (Kerndoelen: 1, 2, 3, 4, 12, 27, 33, 37, 38, 47, 51, 52, 53 en 56)

Ter voorbereiding van uw museumbezoek heeft u dit docentenpakket ontvangen. Hierin vindt u alles wat nodig is om de les tot een succes te maken! Op de volgende pagina's staan **praktische tips** voor in het museum en het maken van de opdrachten, en treft u ook een korte omschrijving van wat er precies in het museum gaat gebeuren. Het is natuurlijk leuk als dit wel grotendeels een verrassing blijft voor de leerlingen!

Daarnaast vindt u de tekst die hoort bij de introductie PowerPoint, die u kunt downloaden van de website van de Cultuureducatiegroep. Door deze aanbevolen voorbereidingsles kunnen uw leerlingen alvast kennis maken met Japan en de Japanse cultuur die zeer verschilt van wat ze gewend zijn. Door alvast een beetje basiskennis op te doen over het land, kunnen de opdrachten in het museum soepeler verlopen. Bij de

verwerkingslessen vindt u ook onze aanbevolen verwerkingsles: een korte quiz over wat ze gezien hebben in het museum en wat ze hebben geleerd over Japan en Siebold.

Verder treft u extra suggesties voor lessen ter voorbereiding of verwerking van het museumbezoek. Door zelf actief iets te doen of na te denken kunnen de leerlingen een beter idee krijgen van de Japanse taal en cultuur.

Tot slot is er extra informatie bijgesloten voor de docent zelf over Siebold en Japan, en vindt u een appendix met de kerndoelen die van toepassing zijn op deze les.

In de lesbrief zijn geen Japanse leestekens verwerkt voor uw leesgemak.

Heeft u nog vragen of opmerkingen, neem dan gerust contact op met Marjolijn Goos (aanwezig di t/m vr van 10:00 tot 17:00).

Telefoon: 071-5125539

Email: goos@sieboldhuis.org

Japanmuseum SieboldHuis wenst u en uw leerlingen alvast veel plezier!

Praktische tips en museumregels

Hieronder vindt u enkele belangrijke aanwijzingen voor de voorbereidingen in de klas en het museumbezoek zelf.

Het lespakket

In deze handleiding vindt u alle teksten die nodig zijn voor voorbereidende en verwerkende lessen. Bijbehorende PowerPoint en filmpjes kunt u downloaden van www.cultuureducatiegroep.nl. Via het tabblad “cultuurlijnen”, kiest u cultuurlijn “Kunst”. Daar heeft u keuze uit verschillende lessen. Als u vervolgens klikt op “geisha en samoerai – groep 5”, vindt u alles wat u verder nodig heeft onder “lesmateriaal”.

Maak twee groepen en tweetallen

De les bestaat uit een rondleiding en opdrachten. De groep zal in tweeën worden gesplitst, waarbij de ene groep begint met de rondleiding en de andere groep begint met de opdrachten. Bij de opdrachten werken de leerlingen in tweetallen.

Begeleiding

Wij vragen u om 4 begeleiders mee te nemen. De begeleiders krijgen ook een antwoordenblad, zodat zij bij de opdrachten, waar nodig, de leerlingen op weg kunnen helpen.

Duur van het museumbezoek

In totaal duurt de les ongeveer anderhalf uur. Hiervan krijgen de leerlingen een halfuur een rondleiding en een half uur opdrachten.

De opdrachten

Per groepje krijgen de kinderen een antwoordenblad en daarbij horen de opdrachten die in kisten met spullen verspreid liggen in een kamer. Gelieve erop te letten dat de kinderen niet per ongeluk iets uit het krat meenemen, aangezien deze spullen ook nog voor volgende groepen moeten worden gebruikt. Wat ze zelf hebben gemaakt, mag natuurlijk mee naar huis (bijvoorbeeld: antwoordenblad, tekeningen etc.)! Indien er iets op of kapot is (zoals een potlood of stift), laat dat alstublieft aan ons weten. Dan zorgen wij zo snel mogelijk voor vervanging.

Tassen en jassen

In het museum is een garderobe aanwezig. Alle jassen kunnen worden opgehangen aan de kapstok. Houd er alstublieft rekening mee dat grote tassen en rugzakken niet het museum in mogen. Er zijn wel kluisjes aanwezig waar u gratis gebruik van kunt maken.

Eten en drinken

In het museum zelf mag niet worden gegeten en gedronken. Er is in de kelder wel een koffieruimte aanwezig. De les wordt echter strak gepland, dus houd er alstublieft rekening mee dat er niet vóór de les in het museum een hapje en drankje kan worden gegeten. Laat de kinderen dus van tevoren op school een kleinigheidje eten of drinken. Na de les bent u uiteraard wel van harte welkom om gebruik te maken van de koffieruimte voor de lunch.

Mobiele telefoon

Wij verzoeken u en de leerlingen om mobiele telefoons uit of stil te zetten tijdens de les.

Fotograferen

Het is toegestaan om zonder flits foto's te maken. Deze mogen uiteraard ook gepubliceerd worden in de schoolkrant!

Het programma: wat gaat er gebeuren?

De leerlingen gaan samen een rondreis maken door Japan. Ze horen de ervaringen van Siebold in Japan. Vervolgen zullen zelf ervaren hoe het is om geisha of samoerai te zijn. Ze volgen een opleiding tot geisha of samoerai. Ze krijgen de theorie in de rondleiding en leren de praktijk met de opdrachten. Daarbij wordt de link gelegd tussen het oude en het nieuwe Japan.

Na deze introductie wordt de groep gesplitst. De ene groep begint met de theorie (de rondleiding) en de andere groep met de praktijk (de opdrachten). Tijdens de rondleiding worden de kopstukken van het museum besproken die te maken hebben met de leerlijn 'Kunst'. De opdrachten gebeuren in een aparte ruimte. De opdrachten behandelen verschillende thema's die ook besproken worden in de rondleiding. Ze lezen een kort stukje informatie, waarna ze de opdracht uitvoeren. Als ze het antwoord kunnen vinden, krijgen ze een letter. Zodra ze alle opdrachten goed hebben beantwoord hebben ze zeven letters verzameld. Deze letters vormen samen een woord. De opdrachten bestaan uit rekenopdrachten, doe-opdrachten en puzzelopdrachten.

Na een half uur wisselen de groepen. De groep die de rondleiding heeft gehad gaat opdrachten maken en de groep die de opdrachten heeft gemaakt krijgt de rondleiding. In totaal duurt het een uur.

Tot slot krijgen de leerlingen te zien hoe een kimono wordt aangetrokken en wat meer informatie over de kimono. Als er nog tijd over is krijgen de leerlingen zelf een kimono aan. Ze krijgen een certificaat mee voor het behalen van de opleiding tot geisha of samoerai.

Om de museumles zo voorspoedig mogelijk te laten verlopen, vragen wij u op voorhand de **klas in twee groepen** te verdelen. Daarna moeten de leerlingen in **tweetallen** worden ingedeeld (mocht het niet uitkomen dan mag er ook 1 groepje van drie gevormd worden.)

Vorbereidingslessen

Op de volgende pagina's treft u vier suggesties voor lessen ter voorbereiding aan het museumbezoek. Hieronder staat een kort overzicht met wat iedere les inhoudt.

Als eerste is er de aanbevolen voorbereidingsles: de introductie PowerPoint "Geisha en Samoerai". Deze duurt ongeveer 15-20 minuten. De PowerPoint en bijbehorend verhaal zijn bedoeld om de leerlingen alvast een algemeen beeld te geven van Japan en Siebold. Doordat ze deze informatie van tevoren tot zich kunnen nemen, zullen ze niet het gevoel hebben dat ze in het museum meteen in het diepe worden gegooid. Omdat Japan voor de leerlingen nog onbekend gebied is, zal deze informatie de leerlingen ook van pas komen bij het maken van de opdrachten. Tevens is het tijdens de PowerPoint ook mogelijk om gebruik te maken van een filmpje en/of één van de extra voorbereidingslessen "de Hofreis". Dit staat ook aangegeven bij de tekst.

Naast de aanbevolen voorbereidingsles, zijn er twee extra lessen die u kunt doen met de klas. De eerste is het vertonen van een korte film over Siebold zelf en zijn leven in Nederland en Japan. Deze kan dienen als verdieping van de PowerPoint, maar is volledig optioneel.

De tweede extra lessuggestie is "de Hofreis". Dit is een zoekopdracht waarbij de leerlingen moeten kaartkijken. Zoals ze hebben geleerd in de aanbevolen introductie PowerPoint is Siebold op hofreis geweest. Dit was een belangrijke tocht naar het politiek centrum van Japan om dank te betuigen aan de Japanse regering. Hiervoor moesten ze te voet en in draagwagens een lange route afleggen. De leerlingen moeten deze route door kaart te kijken en plaatsnamen op te zoeken proberen te achterhalen. Het is mogelijk om deze opdracht te combineren met de introductie PowerPoint.

Introductie PowerPoint: “Het land van *geisha* en *samoeraï*”

Deze tekst is ervoor bedoeld om in combinatie met de PowerPoint de leerlingen een algemeen beeld te geven van Japan en Siebold. Het is de bedoeling dat de kinderen zichzelf alvast kunnen openstellen voor een totaal ander land en dat er een besef wordt gevormd dat er grote verschillen kunnen bestaan tussen de Nederlandse cultuur en die van een ander land zoals Japan. De diepgaande informatie wordt gegeven tijdens het museumbezoek, waar deze PowerPoint de leerlingen op voorbereid.

Voel u vrij om de tekst aan te passen waar u wilt, zolang de informatie hetzelfde blijft.

De PowerPoint bestaat uit 13 slides en bestaat uit afbeeldingen. Per slide vindt u hieronder wat erbij verteld moet worden.

Slide 1 en 2- Introductie

In Japanmuseum SieboldHuis gaan we op reis naar een ver land: Japan. Maar we gaan niet alleen op reis naar een ander land; we gaan ook terug in de tijd. Dit was de tijd van *geisha* en *samoeraï*, toen de Nederlanders de enigen waren die in Japan mochten komen. We gaan terug naar negentiende eeuw Japan, toen Philipp Franz von Siebold daar woonde.

OPTIONEEL: Op dit punt is het ook een mogelijkheid om de kinderen te vragen of ze misschien al eens naar Japan zijn geweest of dat ze iets anders over het land weten.

Slide 3 – Japan, waar is dat?

Zoals jullie zien, is het een hele reis naar Japan! Hemelsbreed is het van Nederland naar Japan wel meer dan 9.000 kilometer. Met het vliegtuig doe je er 12 tot 13 uur over. Maar in de negentiende eeuw, toen Siebold naar Japan ging, waren er helemaal geen vliegtuigen! Zoals jullie weten, ging men toen met een schip. De Nederlanders voeren naar Japan via hun andere handelsposten zoals die in Indonesië. De vaartocht van Nederland naar Azië duurde maar liefst 8 maanden.

Slide 4 – Het land Japan

Japan is een land dat bestaat uit eilanden. De vier grootste eilanden zien jullie hier op de kaart. Het allersuidelijkste eiland heet “Kyushu” (spreek uit: Kjuusjuu). Daar ligt ook de stad Nagasaki (spreek uit met de “g” als in het Engelse “get”). Dat is ook de plaats waar de Nederlandse handelaren vroeger woonden. Daarboven ligt het eiland Shikoku (spreek uit: Sjikoku). Het grootste eiland is Honshu (spreek uit: Honsjuu). Hier ligt ook Tokio, de hoofdstad van Japan. Het eiland in het Noorden heet Hokkaido. Dit eiland ligt een stuk noordelijker dan de rest en ligt net iets hoger dan Nederland. Het is daar dan ook over het algemeen een stuk kouder dan in het zuiden van Japan. Het zuidelijkste eiland Kyushu ligt juist ten hoogte van Zuid-Spanje. Daar is het dus overwegend warmer. Omdat Japan zo’n lang land is, komen er dus verschillende klimaten voor over het hele land.

Slide 5 – Bergen en dichtbevolkt

Japan is ook heel bergachtig en vulkanen komen er veel voor. Hierdoor kunnen mensen dus niet zomaar overal gaan wonen. De bewoonde gebieden zijn dus erg dichtbevolkt. In

het gebied van de hoofdstad Tokio en haar havenstad Yokohama wonen meer dan 35 miljoen mensen. Dat is bijna twee keer het aantal mensen in Nederland! De bekendste vulkaan van Japan ligt ook bij Tokio. Dat is Mount Fuji. De vulkaan Fuji is al een paar eeuwen niet meer actief, dus de inwoners van Tokio kunnen er veilig naast wonen.

Slide 6 – Eten in Japan

Japan verschilt niet alleen van Nederland qua grootte en bevolking. Ze hebben ook een heel andere cultuur. Ze eten bijvoorbeeld heel andere dingen dan wij. In Japan eet men veel vis, groente en vooral rijst. Deze komen allemaal samen in bijvoorbeeld sushi. Ook worden er veel noedels gegeten. Deze kun je koud eten, maar ook in een warme soep of bouillon. Deze bouillon is ook van vis. Toch blijft rijst het allerbelangrijkst. Een maaltijd zonder rijst vinden Japanners namelijk niet een echte maaltijd. Nederlands eten als hagelslag en stroopwafels hebben ze in Japan helemaal niet. Brood wordt ook veel minder gegeten, net als kaas en melk. Als ontbijt eet je in Japan namelijk ook rijst met wat hapjes van groenten en vis erbij! Maar ze eten in Japan ook niet alleen ander voedsel; ze gebruiken ook ander bestek! In plaats van mes en vork gebruiken zij stokjes om te eten.

Slide 7 – Traditionele kleding

In Japan hebben ze ook kleding die wij niet in Nederland dragen. Dat zijn kimono. Natuurlijk dragen ze in Japan nu ook Westerse kleding, net zoals wij. Maar vroeger was dat niet zo. Toen droeg iedereen een kimono. Die waren alleen niet allemaal net zo mooi als de kimono die de dames op de foto dragen. De rijke mensen hadden die natuurlijk wel, maar gewone arbeiders droegen veel simpeler kimono. Tegenwoordig worden kimono vooral gedragen bij speciale gelegenheden, zoals trouwerijen, begrafenissen en de vele Japanse festivals. Er zijn ook festivals voor kinderen, dus dan krijgen zij ook een mooie kimono aan! Deze zijn wel een stuk makkelijker aan de trekken dan de kimono die de vrouwen op de foto aanhebben. In het aantrekken van een kimono zit namelijk veel werk!

OPTIONEEL: Op de website van Cultuureducatiegroep (of <http://www.schooltv.nl/video/het-klokhuis-kimono/#q=japan>) vindt u bij het lesmateriaal van deze les een filmpje van het Klokhuis over kimono. Hierin laten ze precies zien hoe een kimono aan wordt getrokken. U kunt ervoor kiezen om dit te laten zien aan de klas. Het is ook mogelijk om een selectie van de onderstaande fragmenten te tonen. De relevante tijden van het filmpje zijn als volgt:

- 0:00:54 – 0:04:43
Algemene uitleg over de *kimono* en over *geisha*.
- 0:07:38 – 0:10:08
Waar bestaat een *kimono* uit en hoe doe je er eentje aan? Ze laten ook zien hoe een *obi* (omslagband van de kimono) wordt geknoopt.
- 0:12:26 – 0:15:10
Het aankleden wordt afgerond en de symboliek van de versiering op de *kimono* wordt besproken. Verder laten ze zien welke accessoires bij een *kimono* horen (zoals een waaijer) en laten ze tot slot zien wat voor schoenen men eronder draagt.

Slide 8 – Geisha

Geisha (spreek uit als geesja) zijn vrouwen die mensen vermaken op bijeenkomsten of feesten. Hun gezicht maken ze wit en de lippen worden rood gestift. Ook de nek wordt wit gemaakt. Een geisha heeft een speciale kimono aan die rijkelijk versierd is. Om geisha te mogen worden moeten een vrouw in opleiding. Een geisha in opleiding wordt een maiko [meiko] of hangyoku [hangjokku] genoemd. Er zijn meerdere verschillen tussen een hangyoku en een geisha. De kimono is anders, een hangyoku heeft langere mouwen en de strik is langer dan die van de geisha. De geisha draagt een pruik die opgestoken wordt, een hangyoku steekt haar eigen haar op. Zo zijn er ook verschillen in de make-up die ze dragen en de versieringen in het haar.

Slide 9 – Samoerai

Samoerai zijn de krijgers of ridders van Japan. Rond 1900 is het beroep van samoerai verboden. Samoerai waren de enige die zwaarden mochten dragen. Ze vochten niet alleen met zwaard, maar ze konden ook vechten met een speer of pijl en boog. De boog kon heel lang zijn, waardoor het bereik heel ver was, maar het was ook moeilijk afschieten. Later toen de Portugezen kwamen leerden de samoerai ook met geweren te schieten. Samoerai vochten voor belangrijke families. Hoe groter of rijker de familie was hoe meer samoerai er in dienst waren. Voor welke familie een samoerai vocht kon je zien het familiewapen. Het familiewapen kon je vinden op de helm van de Samoerai. De helm en het harnas van de samoerai was soms rijkelijk versierd. Ze boden niet alleen bescherming maar wekte ook angst op bij de vijand.

Slide 10 – Philipp Franz von Siebold

De hoofdrolspeler in Japanmuseum SieboldHuis is Philipp Franz von Siebold. Siebold was een Duitse arts die in opdracht van de Nederlandse regering naar Japan ging. Nederland wilde meer weten over Japan. Daarvoor verzamelde Siebold van alles in Japan, zoals planten, dieren en gebruiksvoorwerpen. Maar Siebold was ook belangrijk voor Japan. Hij kwam in 1823 aan in Nagasaki en al snel kreeg hij toestemming om les te geven aan zogehete “Hollandologen”. Dit waren Japanners die leerden over Nederland! Dat was niet alles; hij opende zelfs een kliniek en mocht Japanse patiënten behandelen. In die tijd, was dat heel wat voor een Westering in Japan. In deze kliniek kon hij ook Japanners over Westerse geneeskunst leren. Siebold bleef in Japan tot 1829. Het was ten strengste verboden om kaarten van Japan mee te nemen, maar Siebold probeerde dat toch. Uiteindelijk werd hij verbannen uit Japan.

Slide 11 – Deshima

Dat Siebold tijdens zijn verblijf zoveel in contact kon komen met Japanners was uniek. Eigenlijk mochten de Nederlandse handelaren die naar Japan waren gekomen, niet zomaar het land in. De Nederlandse handelspost lag bij de stad Nagasaki. De Japanners hadden voor de Nederlandse handelaren een waaivormig eilandje in de baai waar ze mochten wonen. Dit was Deshima. Dit was ook de enige plek in Japan waar Westelingen woonden. Japan liet handelaren van andere Westerse landen namelijk niet toe. Deshima bestaat nog steeds. Alleen ligt het nu midden in de stad! Er is namelijk veel bijgebouwd door de jaren heen. Het is nu een museum geworden.

Slide 12 – Hofreis

Maar de Nederlanders zaten niet het hele jaar door op Deshima. Eens per jaar moest het opperhoofd van Deshima een hofreis maken naar Edo. Dat is nu Tokio. Het opperhoofd was de belangrijkste Nederland die op Dehsima zat en hun leider. Door de hofreis

toonden het opperhoofd en de andere Nederlandse handelaren hun dank dat zij als enigen in Japan mochten komen. Ze gaven bij deze gelegenheid ook veel geschenken. Het was echter wel een grote last voor de Nederlanders. Het was niet alleen duur, maar ze waren ook ongeveer drie maanden onderweg. Tegen de tijd dat Siebold aankwam in Japan hoefde de reis ook nog maar eens in de 4 jaar gemaakt worden. Hij had ook het grote voorrecht om mee te mogen op hofreis. Dat was natuurlijk een gouden kans om zijn verzameling uit te breiden.

Slide 13 – Siebolds verzameling

Toen Siebold in 1829 uit Japan werd verbannen, nam hij zijn verzameling mee terug naar Nederland. Hij is kort in Leiden gaan wonen, in het huis waar Japanmuseum SieboldHuis nu nog is gevestigd. Hij heeft het huis ook nog jaren gebruikt om zijn verzameling zelf tentoon te stellen aan het publiek. Daar is zijn verzameling nu nog te vinden.

Optionele voorbereidingsles:

Korte film: “Onze man in Japan”

Voor een optionele voorbereidingsles kunt u gebruik maken van de korte film *Onze man in Japan*. Deze film gaat over Philipp Franz von Siebold en legt uit wie hij was, waarom hij naar Japan ging, en wat hij daar heeft gedaan. U kunt deze film gebruiken als toevoeging op de introductie PowerPoint. Het is echter niet te adviseren om deze film als vervanging te gebruiken.

In het verleden heeft Japanmuseum SieboldHuis deze film ook aangeboden als aanbevolen voorbereidingsles. Sommige leerkrachten gaven echter aan dat het niveau te hoog gegrepen was voor hun klas. Het is jammer om deze film echter helemaal niet meer aan te bieden, en daarom is deze nu optioneel. Wij raden u sterk aan om zelf de eerste paar minuten te bekijken om in te schatten of deze film geschikt is voor uw eigen leerlingen voordat u hem aan de klas vertoont.

De film duurt ongeveer 14 minuten en is te vinden op: http://www.npo.nl/wonderlijke-wegen/08-12-2007/NCRV_1273057 De film over Siebold begint vanaf 11.30 ongeveer halverwege het filmpje.

Optionele voorbereidingsles

De hofreis-route

Bij de introductie PowerPoint is de leerlingen verteld dat Siebold op hofreis is geweest. Met deze opdracht kunnen ze de route zelf nastippelen!

Hiervoor gebruiken de leerlingen de kaart van Japan. Er zijn ook instructies die duidelijk aangegeven welke steden ze moeten zoeken. Dit zijn vier steden waarlangs de hofreis ging: Nagasaki, Shimonoseki, Osaka, en Tokio. Deze steden zijn allemaal begin- en eindpunten van etappes van de hofreis. Er is bij elke stad een kort tekstje dat aangeeft waar ze moeten zoeken op de kaart. Lees per stad het tekstje voor en laat de leerlingen individueel of in groepjes de steden zoeken op de kaart en ze verbinden met een lijn. Aan het einde kunnen sommige leerlingen of alle groepjes aan de klas laten zien welke route zij hebben uitgestippeld en of deze klopt of niet.

Door deze opdracht te doen, kunnen de leerlingen oefenen met het lezen van kaarten en zoeken naar bepaalde gegevens op de kaart. Het test ook hun inzicht door ze korte tekstjes over de locatie van een stad te laten interpreteren.

Op de volgende pagina's vindt u de kaart van Japan en de tekstjes die aangeven welke steden ze behoren te zoeken. Als oplossing kunt u de slide 10 van de introductie PowerPoint laten zien. U kunt deze les ook doen als deel van de introductie PowerPoint.

Aanwijzingen voor de leerlingen

Lees per stad de aanwijzingen voor aan de leerlingen en geef ze even de tijd om te zoeken.

Nagasaki – De hofreis begon in Nagasaki. Hier woonden de Nederlandse handelaren en hiervandaan vertrokken ze op hun lange reis naar Tokio. Nagasaki ligt op Kyushu (spreek uit: kjuusjuu). Dat is het meest zuidelijke eiland van Japan. Nagasaki ligt aan de kust. Als dat niet zo was, hadden de Nederlandse schepen er natuurlijk niet makkelijk kunnen komen!

Shimonoseki – Shimonoseki (spreek uit: Sjimonoseki) was de eerste stop op het grootste eiland van Japan: Honshu (Spreek uit: Honsjuu). Er werd naartoe gelopen vanuit Nagasaki. Om bij Shimonoseki te komen, moesten de Nederlanders oversteken van het zuidelijke eiland Kyushu naar het grootste eiland Honshu. Die oversteek begon in het noorden van Kyushu, en eindigde in het zuiden van Honshu. Hier ligt Shimonoseki ook.

Osaka – De volgende stop was Osaka. Vanuit Shimonoseki gingen de Nederlanders met een schip naar Osaka toe. Ze voeren over de zee tussen het eiland Shikoku (spreek uit: Sjikoku) en het zuiden van Honshu. Osaka ligt dus op Honshu aan de kust van de zee tussen Honshu en Shikoku. Tijdens de reis maakten ze wel tussenstops bij andere steden.

Tokio – Tokio was het eindpunt van de hofreis. Vanuit Osaka moest men daarnaartoe lopen. Dat deden ze over een lange weg: de Tokaido (spreek uit: Tokaïdo). Hier deden ze wel een aantal weken over. De treinroute op de kaart gaat ongeveer via dezelfde route van Osaka naar Tokio als de Tokaido. Tokio ligt hier dus ook langs! In deze stad brachten ze een bezoek aan de belangrijkste mensen in Japan. Daar gaven ze geschenken en bedankten ze deze mensen dat ze in Japan mochten zijn. Na dit bezoek moesten ze de hele reis weer terug maken!

Na het zoeken

Nadat de leerlingen alle steden hebben gevonden, kunnen ze per groepje aan de klas laten zien hoe hun route loopt. Hebben ze het allemaal goed?

Ze kunnen ook zichzelf controleren. Hiervoor kunt u slide 10 van de introductie PowerPoint tonen, waar een kaartje met de route van de hofreis op staat.

Afsluiting

U kunt ter afsluiting de leerlingen de reis laten inschatten. Hoeveel kilometer zou het zijn? En hoelang zou het gezelschap daarover hebben gedaan?

De juiste antwoorden zijn als volgt. De hofreis was maar liefst 960 kilometer. Dat is even ver als van Amsterdam naar Oostenrijk! En dat was alleen maar de heenreis. In totaal was de reis dus iets minder dan 2000 kilometer! In Siebolds tijd deden ze over deze reis ongeveer 3 maanden. Nu is er een hoge snelheidstrein, de Shinkansen (spreek uit: sjinkansen). De reis van Nagasaki tot Tokio duurt nu nog maar een paar uur!

Verwerkingslessen

Op de volgende pagina's vindt u drie opdrachten voor de verwerking van uw museumbezoek. Hieronder staat alvast kort beschreven wat deze inhouden.

Als eerste hebben wij een aanbevolen verwerkingsles. Dit is een korte quiz, bestaande uit 15 vragen en hun antwoorden. De quiz is een PowerPoint dus deze is makkelijk te projecteren en klassikaal te doen. De vragen verwerken wat ze hebben geleerd in Japanmuseum SieboldHuis en zijn snel te maken.

De overige opdrachten zijn optioneel en kosten meer tijd. "Siebold komt bij de *shogun*" is een les die iets meer tijd kost, maar waar de leerlingen hun creativiteit goed kunnen gebruiken. Door zelf een toneelstukje te bedenken over Siebolds bezoek aan de *shogun* kunnen de leerlingen actief verwerken wat ze hebben geleerd over de *shogun*, de hofreis, en de Japanse cultuur.

Tot slot is er nog een knutselopdracht: een Koinobori: Koi-karper vliegers knutselen. De knutselopdracht kan mee naar huis worden gegeven aan de kinderen, zodat ze na het museumbezoek thuis kunnen knutselen.

De Siebold-Quiz

De aanbevolen verwerkingsopdracht is een korte quiz over wat de kinderen hebben gezien en geleerd in Japanmuseum SieboldHuis. Door 15 korte multiple choice vragen kan belangrijke informatie nog één keer worden herhaald. De quiz staat in een PowerPoint die u kunt downloaden van cultuureducatiegroep.nl bij het lesmateriaal van deze les.

De PowerPoint is in twee delen verdeeld: de vragen en de antwoorden. Per vraag en per antwoord is er één slide. De PowerPoint kan dus gewoon in zijn geheel worden afgewerkt. Bij de antwoorden staat ook een kort onderschrift met uitleg waarom een antwoord goed of fout is.

Met deze opzet is het het handigst als de leerlingen individueel werken. Hun antwoorden kunnen ze bijhouden op een papiertje of in een schrift, en later kunnen ze zelf zien wat ze goed of fout hadden.

Het is ook mogelijk om de quiz klassikaal te doen, maar dan raden wij u aan om de PowerPoint aan te passen zodat het antwoord op een vraag direct op de vraag volgt. Voor de verwerking van het bezoek is het echter beter om iedere leerling voor zichzelf te laten denken.

Siebold komt bij de *shogun*

Tijdens de voorbereiding en het museumbezoek zelf hebben de leerlingen veel geleerd over Siebold, de *shogun* en de Japanse cultuur. Met deze opdracht kunnen ze in groepjes creatief deze informatie verwerken. De leerlingen voeren namelijk toneelstukjes op over Siebold en de Nederlanders, die na het afleggen de hofreis aankomen bij de *shogun* om een mooi cadeau aan te bieden!

Maak groepjes

Voor deze opdracht moet de klas zich verdelen in vier of vijf groepen die ongeveer even groot zijn (7 à 8 leerlingen per groep).

Instructies

Tijdens het museumbezoek hebben we geleerd over Siebold en de *shogun*. Zoals jullie weten, moesten de Nederlandse handelaren de hofreis maken naar Tokio. Daar kwamen ze bij de *shogun* en schonken zij prachtige kado's als dank dat zij in Japan mochten komen. Hoe denken jullie dat dat zou zijn gegaan?

Verdeel je groepje in Nederlanders en Japanners. Eén van de Japanners is de *shogun*! Bedenk met elkaar een cadeau die de Nederlanders kunnen schenken aan de *shogun*. Gebruik voor inspiratie wat je hebt gezien in het museum! Waarom denken jullie dat dit een goed kado zou zijn? Bedenk vervolgens of de Japanners blij zouden zijn met dit geschenk. En natuurlijk waarom wel of niet! Verwerk jullie ideeën in een kort toneelstukje van maximaal 5 minuten. Laat de Nederlanders het kado aan de *shogun* geven en uitleggen wat het is. Vergeet niet uit te leggen waarom de Nederlanders juist dat aan de *shogun* willen schenken! Laat de Japanners vervolgens overleggen met de *shogun*. Accepteer het kado of juist niet!

Denk aan de volgende rollen;

Nederlands opperhoofd, Nederlandse arts, Nederlandse boekhouder,
Japanse Shogun, Japanse bediendes, Japanse bewakers.

Koinobori: Koi-karper vliegers

Japane *koi*-karper vliegers zijn in Japan vooral veel te zien in april en mei. Begin mei is het in Japan namelijk Kinderdag! Kinderdag was vroeger eigenlijk het Jongensfestival. Karpers staan in Japan symbool voor moed en kracht, omdat een karper zelf tegen een waterval op kan zwemmen. De vliegers worden opgehangen zodat de *koi*-karpers lijken te zwemmen in de wind.

Benodigdheden

- Een WC-rol
- Gekleurd papier (evt. al in rondjes geknipt. Dit kunnen de kinderen ook zelf doen)
- Crêpepapier
- Wit papier
- Schaar
- Lijm
- Dubbelzijdig plakband (kan eventueel ook met lijm)
- Washitape
- Touw

Instructies

Kijk voor instructies op: <http://www.knutselcreatief.nl/knutselen-met-wc-rolletjes-japanse-karpervliegers-deel-1/>.

Op deze website kunt u tevens terecht voor veel meer leuke knutselideeën!

Voor de docent:

Extra informatie over Japan en Siebold

Algemene informatie over Japan 2013

Naam land

De Japanners noemen hun land Nippon of Nihon, wat de oorsprong van de zon betekent.

Hoofdstad en belangrijkste steden

De hoofdstad van Japan is Tokio. Andere belangrijke steden zijn: Osaka, Kobe, Yokohama, Fukuoka en Sapporo.

Aantal inwoners

Japan heeft ongeveer 127.253.075 inwoners (2013)

Taal

In Japan wordt Japans gesproken. Belangrijke buitenlandse talen die op school worden geleerd zijn: Engels, Frans, Spaans en Duits.

Munteenheid

In Japan wordt betaald met de Yen. Eén Euro is ongeveer 130 Yen. (koers van januari 2015)

Etnische groepen

Japan bestaat voor 99,2% uit Japanners. Andere belangrijke nationaliteiten zijn: Koreanen, Chinezen en Brazilianen. De eerste bewoners van Japan waren de Ainu. Zij woonden in Noord-Japan en stammen vermoedelijk af van het Siberische vasteland.

Geloof

Volgens de Grondwet is iedereen in Japan vrij om te geloven wat hij wil. De twee belangrijkste geloven in Japan zijn het Shintoïsme en het Boeddhisme. Veel Japanners zijn zowel Shintoïst als Boeddhist. *Shinto* is de oorspronkelijke godsdienst van Japan. Het is ontstaan in het verre verleden. Men geloofde in *Kami*, geestelijke krachten in bomen, bergen, zee of wind. Het oude volk van Japan eerde deze krachten en leefde in harmonie met de natuur. Later ontwikkelde *Shinto* zich verder en werden ook voorouders, helden en andere personen opgenomen als *Kami*. De *Kami* worden vereerd in schrijnen. (*Jinja*) Het Boeddhisme onstond in India en kwam in het midden van de zesde eeuw via China en Korea naar Japan. Er zijn binnen het Boeddhisme verschillende stromingen. Er zijn veel boeddhistische tempels in Japan en veel gezinnen hebben ook boeddhistische altaren in hun huis waar ze hun voorouders vereren. Veel mensen zeggen tegenwoordig dat ze geen bepaalde godsdienst hebben, maar de meesten nemen deel aan zowel de Shinto- als aan de Boeddhistische gebruiken. Zo gaan bijvoorbeeld huwelijksplechtigheden volgens Shinto-traditie, en zijn begrafenissen meestal boeddhistisch. Verder werd in het midden van de 16e eeuw het Christendom naar Japan gebracht door Portugese missionarissen, maar slechts een klein percentage van de bevolking is Christen. Ook zijn er aantal nieuwe godsdienststromingen, waarvan vele beïnvloed zijn door een of meer van deze godsdiensten.

Regering

Japan is net als Nederland een constitutionele parlementaire monarchie. Japan heeft een keizer, grondwet en parlement. Het parlement bestaat uit een hoger- en een lagerhuis en wordt de Nationale Diet genoemd. Japan heeft 47 prefecturen. Een prefectuur is te vergelijken met een provincie. De prefectuur-gouverneurs en de burgemeesters van de steden en dorpen worden gekozen. Japanners mogen vanaf hun 20ste stemmen.

Geografie

Japan bestaat uit vele eilanden, waarvan er vier de grootste en belangrijkste zijn: Honshu, Hokkaido, Kyushu en Shikoku. De eilanden vormen een smalle halve maan, die in de lengte van noord naar zuid 3000 km lang is. Japan heeft een oppervlakte van 377.815 km² en is groter dan bijvoorbeeld Engeland. Japan bestaat voor tweederde uit bergen. Dit gebied kan niet gebruikt worden om te wonen en te werken. In de berggebieden komen veel vulkanen voor, zijn zeer veel vulkanen zijn actief. De mensen wonen voornamelijk in de dalen, waar de meeste steden zijn gebouwd. Doordat er relatief weinig ruimte is om te werken en te wonen is Japan een van de dichtstbevolkte landen ter wereld.

Japan ligt in een gevaarlijk seismografisch gebied. Onder Japan komen vier aardschollen bij elkaar, waardoor er aardbevingen ontstaan.

Klimaat

Japan kent verschillende klimaatsoorten. Dit komt omdat de vier eilanden zich uitstrekken van 31° tot 45° NB. Japan heeft hierdoor te maken met twee verschillende luchtstromingen. De een komt van het Aziatische vasteland en de ander van de Stille Oceaan. De temperatuur is afhankelijk van het gebied. In Tokio ligt in de wintermaanden de gemiddelde temperatuur rond de 4^oC. In de zomer ligt de gemiddelde temperatuur rond de 25 ^oC. De luchtvochtigheid is dan zeer hoog. Op het eiland Hokkaido komen wel strenge winters voor.

Extra informatie over Philipp Franz von Siebold (1796-1866)

Philipp Franz von Siebold, geboren in het Beierse Würzburg kwam uit een familie van artsen. Philipp's grootvader, vader, en beide ooms waren hoogleraar geneeskunde aan de universiteit van zijn geboortestad, en in 1815 begon ook Siebold de studie geneeskunde in Würzburg.

In 1822 werd hij geneesheermajoor in het Nederlands Oost-Indische leger met als standplaats Batavia. Daar trok hij al snel de aandacht van de Gouverneur-generaal. Siebold leek de ideale persoon om naar Japan te sturen, een land met een centrale plaats in de veranderende wereldpolitiek. Japan was tot dat moment een onbekende mogendheid, met strikt gesloten grenzen. Handel was toegestaan, maar was beperkt tot een handelspost op het speciaal voor dit doel gebouwde kunstmatige eiland Deshima.

In 1823 landde Siebold op Deshima met de opdracht informatie te verzamelen over Japan, de handel met Japan en het Japanse politieke systeem. Buitenlanders mochten Deshima niet verlaten, maar als arts stonden hem nog andere kanalen open. Na het genezen van een invloedrijke lokale ambtenaar werd hem toegestaan een kleine kliniek buiten de handelspost te openen en huisbezoeken af te leggen bij Japanse zieken.

Direct na aankomst legde hij contact met Japanse medici en natuurwetenschappers. Sommigen van hen konden de Nederlandse taal spreken en schrijven en werden Rangakusha - letterlijk: Holland-deskundigen - genoemd. Het huis van Siebold groeide al gauw uit tot een centrum van ontmoetingen, lezingen en discussies, waarbij de gastheer werd erkend en gewaardeerd als een expert op het gebied van de Westerse wetenschap. Geen wonder dat in die jaren het Nederlands werd gezien als 'het Latijn van het Oosten'!

Ook als arts verwierf hij een goede reputatie. Hij legde veel huisbezoeken in de omtrek af. Hij mocht hiervoor geen betaling ontvangen, maar in plaats daarvan kreeg hij vaak geschenken van dankbare patiënten. Zo werd de basis gelegd van zijn etnografische verzameling. In navolging van Jan Cock Blomhoff (1779-1853), tussen 1818 en 1823 de Nederlandse commandant van Deshima, en boekhouder Johannes van Overmeer Fisscher (1800-1848), wist hij een groot aantal huishoudelijke voorwerpen, prenten, materialen en ambachtelijke kunstvoorwerpen te verwerven.

Siebold richtte zich op het verzamelen van planten, dieren en zaden en allerlei gebruiksvoorwerpen en nam kunstenaars in dienst om dieren, voorwerpen en gebruiken op papier vast te leggen. Siebold verzamelde tijdens zijn uitstapjes ook zoveel mogelijk natuurlijk materiaal. Zijn leerlingen namen voor hem planten, dieren en gesteenten mee en hij huurde drie jagers om bijzondere dieren voor hem te verzamelen.

In 1825 kreeg hij vanuit Batavia twee assistenten toegewezen: de apotheker Heinrich Bürger en tekenaar C.H. de Villeneuve. Bürger was een belangrijke hulp bij het verzamelen, en vanaf 1828 was hij Siebolds opvolger. Het natuurhistorisch materiaal kwam, verspreid over de jaren van Siebolds verblijf in Japan, in 4 zendingen naar Nederland. De laatste zending nam hij zelf mee toen hij eind 1829 Japan gedwongen verliet. Bürger bleef op Deshima en stuurde in de jaren daarna nog eens drie vrachten. In Nederland vormen de zendingen, die alles bij elkaar circa 25.000 voorwerpen omvatten, tot op de dag van vandaag de Japanse collecties van Naturalis Biodiversity Center, Rijksmuseum voor Volkenkunde en de Universiteit Leiden.

Aan de hand van de grote hoeveelheid dieren die Siebold en Bürger naar Nederland stuurden, konden de zoölogen Temminck (Coenraad Jacob, 1778-1858), Schlegel (Hermann, 1804-1884) en De Haan (Wilhelm, 1801-1855) de Japanse fauna beschrijven. Toen hun onderzoek werd gepubliceerd in de "Fauna Japonica" (verschenen tussen 1833 en 1850), maakte dit werk de Japanse fauna van vrijwel onbekend in één keer tot de best beschreven fauna van alle niet-Europese landen.

Na een maandenlange reis naar Edo, het huidige Tokio, waar Siebold naast vele objecten ook in het bezit van landkaarten van Japan kwam, zou hij bij terugkomst op Deshima direct naar Java vertrekken. De voorwerpen werden alvast naar Deshima verstuurd. De landkaarten werden echter ontdekt en Siebold werd ervan beschuldigd te spioneren voor de Russische staat. Het bezit van landkaarten was immers streng verboden. Na een periode van huisarrest en onderzoeken werd Siebold in oktober 1829 voorgoed uit Japan verbannen. Op dat moment wist hij nog niet dat deze ban later zou worden opgeheven.

Delen van zijn collectie werden tot dan toe in Leiden, Gent, Antwerpen en Brussel bewaard. Siebold besloot zich in Leiden te vestigen aan het Rapenburg nummer 19.

Vanaf 1831 stelde Siebold zijn collectie open voor het publiek en na enig aandringen gaf Koning Willem I gevolg aan zijn al eerder geformuleerde belangstelling voor de Siebold collectie. De Haagse collectie 'Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden', de collecties van Blomhoff en van Overmeer Fisscher, en de collectie van Siebold, werden uiteindelijk samengevoegd. Siebold's collectie werd daartoe door de staat aangekocht en het nieuwe museum werd de voorloper van het huidige Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden.

Siebold bleef een belangrijke rol vervullen als adviseur over Japanse zaken. In 1859 reisde hij nog een keer naar Japan, als diplomaat.